

Individuals and Events in Education and Science
Личности и събития в образованието и в науката

70 ГОДИНИ ОТ СЪЗДАВАНЕТО НА ИНСТИТУТА ЗА ЛИТЕРАТУРА КЪМ БЪЛГАРСКАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

Интервю с доц. д-р Елка Трайкова

Мая Падешка

Национално издателство „Аз-буки“

Институтът за литература е създаден през 1948 г. като звено на БАН. Негови основатели са академиците Николай Райнов, Елин Пелин, Людмил Стоянов, Константин Петканов, Николай Лилиев, Петър Динеков. Институтът изследва българската литература от Средновековието до наши дни в теоретичен, историко-културологичен и компаративистичен аспект. Основни изследователски области в Института за литература са старобългарска литература, литература на Българското възрождане, нова и съвременна българска литература, теория на литературата, сравнително литературознание, библиографска и извороведска дейност.

Своя юбилей Институтът отбеляза с редица инициативи в периода 11 – 13 май, сред които научна конференция с международно участие и кръгла маса по проблемите на българистиката. Обединяващата тема е „Литературознанието: диалогичност и предизвикателства“.

– Доц. Трайкова, посрещнахте 70-годишния юбилей на Института с богата научна програма. Но преди да говорим за празника, разкажете ни как преминава денят на изследователя от Института за литература.

– Ще започна с очевидното: в творческия живот на изследователя няма почивен ден. Колегите ми са учени с изключителна научна и публикационна

Доц. д-р Елка Трайкова,
директор на Института
за литература – БАН

дейност; работим активно по проекти, което изисква сериозна проучвателна работа. Ето защо делникът ни преминава както в института, така и в библиотеките, в архива. За съжаление, ежедневието ни е наситено и с достатъчно проза, с разговори не само за това, което сме постигнали, но и за това, което ни липсва. Моя все още неосъществена мечта е да имаме модерно оборудвани, естетически приветливи работни места, които да ни свързват позитивно в общ, колективен творчески живот.

– Отворихте темата за научната дейност, за публикациите на учените от Института. Как се отнасят към наукометричните показатели за оценка на научноизследователската дейност на учените хуманитаристи?

– Този проблем засяга всички хуманитарни специалности. Нужно е да се постигне баланс между спецификата на нашата научна дейност и нейната обективна оценка чрез действащите сега наукометрични показатели. Смятам, че критериите ощетяват хуманитаристиката, макар че има някои позитивни стъпки в признаването на тези специфики. Все пак държа да подчертая, че нашият институт стои много високо в националната класация на институтите в страната ни. Добрата атестация е и начин да осигурим финансиране за Института.

Работим изключително много по проекти. Това за нас не е самоцелно придържане към европейския принцип за финансиране на науката. Работейки по даден проект, ние създаваме екип от учени, творчески общности. Създаваме продукти, които да се използват от широк кръг потребители.

– Какви теми разработвате на проектен принцип?

– В съвременното литературознание се забелязва тенденция на завръщане към литературната история, към факта, документа, бих казала – към автентичното, към архетипа. Интересува ни какво говорят документите, първите периодични издания; първите издания на литературните произведения. Оказва се, че извън ясния, утвърден литературен канон има много интересни изследователски полета и автори, които да „осветим“ чрез проучване на забравени или непознати литературни сюжети. Едно такова „тъмно“ поле например се откри по време на работата ни по българо-украински проект, чиято цел беше съставянето на представителна двуезична антология на украинския авангард и на българския поетичен авангард, илюстрирани с рисунки на авангардистки художници. Решихме в тази антология да излезем извън канона, извън класическия български авангард. Сред изненадите се оказа например известният проф. Александър Балабанов – основател на първия литературен вестник „Развигор“, със своята авангардистка поема „Бурени“, или първите поетични книги на Яна Язова, както и цяла плеяда от напълно забравени днес поети, но създали в определен период от житейския си път талантиливи авангардистки текстове.

Другото изследователско поле, което буди интерес, е от по-близкото ни минало – все още необговореното достатъчно време на социалистическия

реализъм. Смятам, че имаме нужда да го осмислим не през радикалните жестове на отричането, а през някои интересни литературни процеси, които да изследваме тематично – например любовната лирика по това време; развитие на романа; съставянето на антологии; българската емигрантска литература; преводите.

– Как се събира емпиричен материал и се градят изследователски хипотези? Поддържате ли връзка с музеи например?

– Работата с документи е особено привлекателна – тя е като криминално досие, като пъзел, в който всяка част добавя щрих към общата, най-често сложна и многозначна картина.

Ще си позволя да разкажа една история. Преди две години чествахме 150-годишнината от рождението на Пенчо Славейков. Като част от културната програма, която беше под патронажа на ЮНЕСКО и със съдействието на Столична община, за първи път в България беше кметът на Брунате – града, в който завършва земния си път големият български поет. Италианците, които имат невероятно силно чувство за памет и история, направиха страхотен жест – дариха на родния му град, на музея в Трявна, смъртния акт на поета, като и други запазени документи. Рядко съм била свидетел на толкова силен символичен акт в памет на български творец.

– Работите активно с учители по български език и литература. Предлагате нови и интригуващи подстъпи към живота и творчеството на писателите, както и възможности за използването на архивни материали в образователния процес.

– Наистина, работим все по-активно с преподавателите по български език и литература, с тяхната асоциация (АУБЕЛ). Организираме, отново в рамките на наши проекти, обучения на учители, но те не са в достатъчна степен регулярни и не обхващат достатъчно голяма част от българските преподаватели. Убедена съм, че можем да предложим идеи за едно образование по литература, съобразено с потребностите на учителите и на учениците в XXI век.

Смятам, че съвременното литературно образование се нуждае от поставянето на литературата в нови, по-широки контексти. Нуждае се от визуализация. Чрез ресурсите, които сме разработили като продукт от нашите проекти, учениците ще имат възможността да опознаят автора, неговата личност. Да си обяснят литературата не като поредица от единични творчески актове на даден автор, а цялостно и многоаспектно. Това би било своеобразна битка срещу шаблоните, които са се насложили в литературното образование.

Ще дам отново един пример. Институтът ни е изготвил образователни филми, посветени на български автори, включени в учебната програма по литература. В един от филмите например се разказва за драматичната борба на Христо Смирненски с „жълтата гостенка“, показваме автентични документи, които разкриват съдбата на този млад човек, който пише с все по-разкривен

почерк: „Не искам да умра, не искам да умра, не искам да умра...“. Това е само един факт, който предизвиква буря от емоции у децата, които визуално се запознават с тези пожълтели страници, в които е събрана и екзистенциалната, и творческата биография на един талантлив български поет.

Наистина трябва да се намери пътеката към литературата през модерното светоусещане и световъзприемане на младите хора. Това не е опростяване на обучението по литература, не е атрактивен опит да привлечем вниманието на ученика, а начин да стигнем до посланията на текста. Сега сякаш се движим в неправилна посока – от сложното и абстрактното към конкретното и визуалното.

– С кого бихте искали да работите, за да получите вашите идеи популярност, да достигнат до по-широка публика?

– Без институционална подкрепа няма как това да се случи. Искаме да предложим различни гледни точки, да отключим някакъв интерес, доколкото е възможно. Наши партньори безспорно са Министерството на образованието и науката, регионалните управления по образование (РУО), Асоциацията на учителите по български език и литература. Надяваме се и други медии – печатни и електронни, както вашето издание, да осъзнаят, че не само клюката и криминалната новина са важни, а всички ние носим отговорност пред бъдещето, като работим за едно модерно, стойностно образование, което дава познание и възпитава духовни и морални ценности.

– И накрая, още веднъж за равностойността на 70-годишния институт...

– Институтът за литература към БАН е уникална научна структура. Гордеем се с нашата научна и изследователска дейност. Имаме изключително сериозни и конвертируеми в световната хуманитарна общност постижения. Например: изследванията в областта на една традиционно силна, елитарна научна област – медиевистиката. Имаме фундаментални научни трудове и справочни издания в областта на литературната история, които са важни не само защото създават обществен престиж, а и защото чрез тях съхраняваме паметта и националната ни идентичност. Имаме отворена към интердисциплинарните проучвания секция по теория на литературата, която диалогично ни свързва със световната хуманитарна наука.

Извън територията на академичната наука, бих искала да маркирам и една друга област, която според мен има нужда от специална грижа от страна на българските институции – лекторатите по български език, литература и култура в чуждестранните университети, както и българските училища зад граница. Това са лобита, които активно и лоялно работят за българската кауза.

Поддържането на лекторатите е въпрос на национално стратегическо мислене. Има добри индикатори за действия в тази посока, но е трудно да се възстанови това, което е загубено. Казвам всичко това, защото Институтът има редица много ползотворни съвместни инициативи с лекторатите в чужбина;

лично аз съм била свидетел на желание от страна на представители на чужди университети за откриване на лекторат (например в Университета в Тимишоара, Румъния). Именно за да поставим и обсъдим поредица от важни въпроси, свързани със съхраняването и развитието на българистиката в чужбина, в рамките на честванията на 70-годишния юбилей организирахме кръгла маса, посветена на тези проблеми.

Ще завърша със следното пожелание: смисълът на нашия юбилей е да съберем цвета на българистичната общост и с това да покажем, че българистиката трябва да бъде закриляна в чужбина и поддържана тук.

Това не е самоцел, а инвестиция в бъдещето. Искаме Институтът за литература да бъде модерен изследователски академичен център с национално значение. Надявам се, че прекрасните млади учени, които подготвяме в нашия институт, със съответната подкрепа ще останат тук и ще работят за тази кауза.

70 YEARS INSTITUTE FOR LITERATURE – BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES

Interview with Dr. Elka Traykova, Assoc. Prof. - Director

✉ **Dr. Maya Padeshka**

Az-buki National Publishing House

Sofia, Bulgaria

E-mail: bel@azbuki.bg